

Social Sciences Indexed

International
SOCIAL MENTALITY AND
RESEARCHER THINKERS JOURNAL
Open Access Refereed E-Journal & Refereed & Indexed
SMARTjournal (ISSN:2630-631X)

Architecture, Culture, Economics and Administration, Educational Sciences, Engineering, Fine Arts, History, Language, Literature, Pedagogy, Psychology, Religion, Sociology, Tourism and Tourism Management & Other Disciplines in Social Sciences

2019

Vol:5, Issue:24

pp.1556-1567

www.smartofjournal.com

editorsmartjournal@gmail.com

TOPLUMUN ORGAN BAĞIŞINA İLİŞKİN TUTUMU VE ORGAN BAĞIŞINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER: ÜNİVERSİTE KAMPÜSÜ ÖRNEĞİNDE BİR ÇALIŞMA

THE ATTITUDE OF THE SOCIETY ABOUT ORGAN DONATION AND FACTORS OF AFFECTING ORGAN DONATION: A STUDY IN THE CASE OF UNIVERSITY CAMPUS

Öğr. Gör. Rukiye ASLAN

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas/TÜRKİYE

ORCID: 0000-0001-5843-626X

Article Arrival Date : 18.09.2019

Article Published Date : 31.10.2019

Article Type : Review Article

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31576/smryj.369>

Reference : Aslan, R. (2019). "Toplumun Organ Bağışına İlişkin Tutumu ve Organ Bağışını Etkileyen Faktörler: Üniversite Kampüsü Örneğinde Bir Çalışma", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 5(24): 1556-1567

ÖZET

Bu araştırmanın amacı Sivas Cumhuriyet Üniversitesi (SCÜ) kampüsünde bulunan bireylerin organ bağışı hakkındaki bilgi, tutum ve düşüncelerinin çeşitli değişkenlere göre belirlenmesidir. Araştırmanın örneklemini SCÜ kampüsünde 15.04.2019-15.06.2019 tarihleri arasında bulunan 151 kadın, 133 erkek olmak üzere toplam 284 kişi (personel, öğrenci, ziyaretçi, misafir, hasta ve hasta yakınları) oluşturmuştur. Araştırmada genel tarama modeli ve kolay örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya ilişkin verilerin toplanmasında Özkan ve Yılmaz (2009) ile Özer, Sarıtaş ve Karaman Özlü (2010) tarafından hazırlanan kişisel bilgi formları birleştirilerek kullanılmıştır. Ayrıca Parisi ve Katz (1986) tarafından geliştirilen Türkçeye uyarlaması Yazıcı Sayın (2016) tarafından yapılan "Organ Bağışı Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçeğin güvenirliği .88; bu çalışmada .75 olarak belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen veriler SPSS 25.0 programı ile değerlendirilmiştir. Araştırmaya ilişkin verilerin analizinde kişisel bilgi formundaki sorular için frekans ve yüzde analiz teknikleri; ölçek maddelerinin analizi için aritmetik ortalama, yüzde, normallik değerleri karşılaştığı için Bağımsız Gruplar T-testi, ANOVA ve TUKEY analiz teknikleri kullanılmıştır. Katılımcıların organ bağışına yönelik tutumlarının yaş ve ekonomik durum değişkenlerine göre anlamlı farklılık $p<.05$ gösterdiği; diğer değişkenlere göre anlamlı farklılık $p>.05$ göstermediği belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Organ Bağışı, Bağış, Sağlık, Üniversite, Kampüs.

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the knowledge, attitudes and thoughts about organ donation of people in Sivas Cumhuriyet University campus according to various variables. The universe of the study consisted of 284 people (151 women and 133 men) (who they were staff, students, visitors, guests, patient and patient relatives) who were in Sivas Cumhuriyet University campus between 15.04.2019-15.06.2019. In the research, general screening model and easy sampling method were used. Personal information forms prepared by Özkan and Yılmaz (2009); Özer, Sarıtaş and Karaman Özlü (2010) were used in the gathering of the data related to the research. In addition, the "Organ Donation Attitude Scale", which was developed by Parisi and Katz (1986) and adapted to Turkish by Yazıcı Sayın (2016), was used. The reliability of the scale was .88 and .75 in this study. The data obtained from the study were evaluated with SPSS 25.0 program. Frequency and percentage analysis techniques were used for the questions in the personal information form. As the arithmetic mean, percentage and normality values were met for the analysis of scale items, Independent Groups T-test,

ANOVA and TUKEY analysis techniques were used. Participants' attitudes towards organ donation differed significantly according to age and economic variables $p < .05$; There was no significant difference between the other variables $p > .05$.

Key words: Organ Donation, Donation, Health, University, Campus.

1. GİRİŞ

Dünyada her alanda görülen teknolojik ilerleme sağlık alanında da görülmektedir. Gelişen sağlık teknolojisiyle birlikte tıp alanında yaşanan ilerlemelerin gün geçtikçe hız kazandığı görülmektedir. Sağlıkla ilgili yaşanan sorunlara yönelik olarak alternatif çözüm yolları geliştirilmektedir. Sağlık teknolojisindeki gelişmeler sonucunda önceden tedavisi oldukça zor olan doku ve organ nakillerinde büyük ölçüde ilerleme yaşanmıştır (Bostancıoğlu, Varol Saraçoğlu, & Öztürk, 2017). Organ nakli bireyde pek çok farklı nedenden dolayı işlevini yitirmiş olan organ veya organların alınarak yerine sağlıklı bir organ ile değişimine dayanan işlem olarak tanımlanmaktadır. Bugün dünya genelinde ve ülkemizde her yaş grubundan çok sayıda organ nakli için sıra bekleyen hasta bulunduğu belirtilmektedir (Güler, Yava, Karakaş Doğan, & Perim Ketenciler, 2017).

Organ-doku nakli (*Transplantasyon*); geri dönüşü olmayan organ yetersizliği durumlarında gerçekleştirilmektedir. İşlevini yitirmiş olan organ ya da dokunun yerine sağlıklı birey, beyin ölümü gerçekleşmiş birey ya da kadavradan alınan sağlıklı organ ya da doku hastaya nakledilmektedir. Organ bağıışı ise; bir kişinin hayatta iken kendi iradesi ile tıbbi olarak yaşamı sona erdiğinde doku ve organlarının diğer hasta tedavilerinde kullanımına izin vermesi ve bu durumu belgelendirmesi olarak ifade edilmektedir (Kacaroglu Vicdan, Peker, & Üçer, 2011).

Organ nakli hakkında var olan bilgi ve düşünceler ilk çağlara kadar uzanmaktadır. O dönemde halk arasında sağlamlık ve sağlığın, güçlü olan insandan zayıf olan insana geçeceği görüşünün öne çıktığı görülmektedir. Sonrasında da organ nakli hakkındaki düşünceler varlığını korumaya devam etmiş ancak doku ve organ nakli ile ilgili ilk denemeleri 1771 yılında İngiliz cerrah John Hunter gerçekleştirmiştir. John Hunter, bir horozun testislerini çıkararak karnına implante etmiş ve organın yeni yerinde görevini yerine getirmeye devam ettiğini görmüştür (Okka & Demireli, 2008).

Dünya genelinde insanlar üzerinde uygulanan ilk organ nakil işlemi 1947 yılında Boston'da yapılmış ve böbrek nakli gerçekleştirilmiştir. Yine uygulanan ilk başarılı kalp nakli ise Dr. Christian Barnard tarafından gerçekleştirilmiştir (Brink & Cooper, 2005). Türkiye'de yapılan ilk organ nakli ise 22 Kasım 1968'de Ankara Yüksek İhtisas Hastanesi'nde Dr. Kemal Beyazıt tarafından gerçekleştirilmiş ve kalp nakli yapılmıştır ancak hasta ameliyat sonrasında kaybedilmiştir. Ülkemizde yapılan ilk başarılı organ nakli Hacettepe Üniversitesi'nde 3 Kasım 1975'te Dr. Mehmet Haberal ve ekibi tarafından 12 yaşındaki bir çocuğa annesinden alınan böbreğin nakledilmesiyle gerçekleştirilmiştir (Kacaroglu Vicdan vd,2011).

Türkiye'de organ bağıışı ve nakline yönelik 29.05.1979 tarihli "2238 Sayılı, *Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkındaki Kanun*" çıkarılarak yasal düzenleme yapılmıştır. Yasaya göre yeni doğandan 60 yaşına kadar olan ölümlerden organ alınabilmektedir. 18 yaşını doldurmuş ve akli dengesi yerinde olan bir kişiden doku ya da organ alınabilmesi için en az iki tanık huzurunda yazılı ve sözlü beyanın olması, ayrıca bir hekim tarafından onaylanması zorunlu tutulmaktadır. Yasada beyin ölümü gerçekleşmeyen kişinin organlarının alınamayacağı ve beyin ölümünün gerçekleştiği tanısının bir kardiolog, nörolog, nöroşirurji ve anestezi-reanimasyon uzmanından oluşan bir ekip tarafından oy birliği ile alınmış olması gerekliliği belirtilmektedir. Bu karar 02.01.2014 tarihinde 6514 sayılı yasa ile "Tıbbi ölümün gerçekleştiğine, biri nörolog veya nöroşirurjiyen, biri de anesteziyoloji ve reanimasyon veya yoğun bakım uzmanından oluşan iki hekim tarafından kanıta dayalı tıp kurallarına uygun olarak oy birliği ile karar verilir" şeklinde güncellenmiştir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2014).

Bugün kalp, karaciğer, akciğer, pankreas, kan, kornea, ilik, deri gibi pek çok doku ve organın nakil işlemi yapılabilir. Organ naklinde donör canlı ya da ölü (kadavra) olabilmektedir. Organ nakil teknolojisi günümüzde çok gelişmiş olmasına rağmen esas problem nakil için gerekli olan organ

temininde yaşanmaktadır. Diğer ülkelerde organ naklinin gerekli olduğu durumlarda ihtiyaç duyulan organların büyük bir bölümü (%80) kadavralardan sağlanırken, ülkemizde hastaya organ nakli gerektiği durumlarda bu ihtiyaç genel olarak canlı donörlerden, çoğunlukla da hastanın yakınları tarafından bağışlanan organlar aracılığı ile giderilmektedir (Yaşar, Oğur, Uçar, Göçgeldi, Yaren, Tekbaş & Korkmaz, 2008). Kadavralardan sağlanan organ temini %20'lerde kalmaktadır. Organ bağıışı sürecindeki kayıpların en önemli sebebinin beyin ölümü gerçekleşen hastanın ailesinden organ bağıışı olurunun alınamamasının olduğu belirtilmektedir. Dünyada en fazla organ bağıışının sağlandığı ülke olan İspanya'da bağıış için aileden olur alma oranı %75 iken ülkemizde ise bu oran %23'te kalmaktadır (Yazar & Açıkgöz, 2016).

2000 yılında Türkiye'de Sağlık Bakanlığı öncülüğünde ve denetiminde “Ulusal Organ ve Doku Nakli Koordinasyon Sistemi” kurulmuştur. Sistemin yürütülmesi için Ankara'da “Ulusal Organ ve Doku Nakli Koordinasyon Merkezi” (UKM) kurulmuştur. Bu merkeze bağılı olarak çalışan bölge koordinasyon merkezleri İstanbul, İzmir, Antalya, Adana ve Kayseri'de kurulmuştur (Kacaroglu Vicdan vd, 2011). Bugün ülkemizde çok sayıda doku ve organ nakli merkezi bulunmasına, organ nakli konusunda oldukça deneyimli bilim insanları olmasına rağmen hayatta kalabilmek için başkasından alınacak organ nakline ihtiyacı olan insan sayısı oldukça fazladır. Bu insanlara gerekli olan organların temin edilememesinde dini inanışların etkisi, organ bağıışına yönelik bilgilendirmenin yetersiz, eksik veya yanlış olması, bireyin kişisel düşünceleri gibi farklı gerekçeler öne çıkmaktadır. Bunun sonucunda organ bekleyen birçok insan adım adım sağlığını yitirmekte ve naklin gerçekleşmemesi sonucunda ölmektedir (Balcı & Şahingöz, 2014). Literatürde organ bağıışını etkileyen nedenler arasında hayatını kaybeden kişinin organ bağıışına olan tutumunun bilinmemesi, beyin ölümünün anlaşılabilmesi, sağlık personelinin hasta yakınına olan yaklaşımı, kişinin vücut bütünlüğünün bozulmasından korkması, organların ticari amaçlı kullanılabileceği düşüncesi gibi birçok farklı yaklaşım olduğu görülmektedir (Can, 2017; Kaça, Amado, Kıkıcı, Cilasin, Dağ, Leylek, & Şahin, 2009).

İnsanların organ bağıışı noktasındaki bilgi yetersizliklerinin başında konunun dini boyutu gelmektedir. İslam dininde kişinin yaşama sürekliliğinin sağlayacak olan her türlü tedavi yöntemi kabul edilmektedir (Düzenli, 2005). Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 06.03.1980 tarihinde yayımlanan 396 sayılı kararla organ nakli konusunda dinen bir sakınca olmadığı belirtilmiştir (T.C. Diyanet, 1980). Ancak bireylerin bu konuda birtakım önyargılarının olduğu ve dinen bir sakınca olmadığını kabul etmekte zorlandıkları görülmektedir.

Toplumun organ bağıışına ilişkin tutumu ve organ bağıışını etkileyen faktörler ile ilgili çalışmalar incelendiğinde; organ bağıışına ilişkin tutumu ve organ bağıışını etkileyen faktörlerin pek çok farklı değişken üzerindeki korelasyonunun incelendiği birçok çalışma görülmektedir. Canova, Bona, Ruminati, Ermani, Naccarato ve Burra (2006), İtalya'da üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada, öğrencilerin çoğunluğunun (%43.7) etik nedenlerden dolayı organlarını bağıışlamak istemedikleri sonucunu elde etmişlerdir. Tilif, Gürkan, Kaçar, Varılsüha, Karaca, Onursal ve Ölmez (2006) tarafından organ bağıışına etki eden faktörler araştırılmış ve görüşme yaptıkları hastaların eğitim seviyelerinin yükseldikçe organ bağıışı yapma isteği oranının da arttığı ancak bu farklılığın anlam kazanmadığını belirtmişlerdir. Okka ve Demireli (2007), Konya'da halkın organ bağıışı konusuna bakış açılarını değerlendirmiş ve organ bağıışı yapmayı düşünenlerin oranını %45.5 olarak bulmuş ve katılımcıların organ bağıışı ile ilgili bilgilerini daha çok televizyon aracılığı ile elde ettiklerini belirtmişlerdir. Özkan ve Yılmaz (2009), hasta yakınlarının organ bağıışı ile ilgili bilgi ve tutumlarını araştırmış; katılımcıların organ bağıışlamama nedenlerini hekimlere güvenmeme (%20.4), karasızlık (%10.9) ve vücut bütünlüğünün bozulmasını istememe (%9.5) olduğu sonuçlarını tespit etmişlerdir. Koçak, Aktaş, Şenol, Kaya ve Bilgin (2010), Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin organ nakli ve bağıışı bilgi düzeyini araştırmış ve öğrencilerin %56,1'inin organ bağıışında bulunmak istediği, organ bağıışında bulunmak isteyenlerin ne yapmaları gerektiği konusunda bilgileri olmasına rağmen, bu konudaki tutumlarının ve davranışlarının farklı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Güngörmüş ve Dayapoğlu (2014), bireylerin organ bağıışı hakkındaki bilgi,

tutum ve davranışlarını değerlendirdikleri çalışmaları sonucunda 30 yaş ve altındaki genç nüfusun ve çoğunlukla da kadınların (%23.7) organ bağış yapmayı daha anlamlı bir düzeyde düşündüklerini tespit etmişlerdir. Yazar ve Açıkgöz (2016), Nevşehir’de halkın organ bağış ve nakli hakkındaki bilgi ve tutumunu araştırmış ve katılımcıların %94.7’sinin organ bağışında bulunmak istemedikleri ve bunun nedeni olarak da %22.9’u dini inançlarını; %19.6’sı ailesinin izin vermeyeceği gerekçelerini öne sürdüklerini belirlemişlerdir. Organ bağışının önemi göz önüne alındığında bu konuda yapılan çalışmaların ve çalışmalarda kullanılan değişken çeşitliliğinin literatürde oldukça geniş çerçevede yer aldığı görülmektedir. Bireylerin organ bağışına yönelik bilgi, düşünce ve tutumlarının farklı birçok değişken ile korelasyonunun belirlenmesinin oldukça önemli olduğu ve sürekli güncelliğini koruduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda, bu çalışmada SCÜ kampüsündeki bireylerin organ bağışına ilişkin tutumlarının, organ bağışını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. İlgili literatürde benzer örneklemde ve konuda yapılan başka bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışmanın literatürü destekleyeceği düşünülmekte ve aşağıdaki soruların yanıtı aranmaktadır:

- Katılımcıların kişisel bilgileri içeren forma verdikleri yanıtlara göre organ bağış hakkında bilgi düzeyleri ve düşünceleri nedir?
- Katılımcıların organ bağışına yönelik bilgi düzeylerini belirlemeye yönelik uygulanan ölçekten aldıkları puan ortalamaları ne düzeydedir?
- Katılımcıların kansere yönelik bilgi düzeylerini belirlemeye yönelik uygulanan ölçekten aldıkları puan ortalamaları yaş, çalışma durumu, cinsiyet, eğitim düzeyi, ailenin ikamet yeri, gelir düzeyi değişkenlerine anlamlı farklılık göstermekte midir?

2. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde evren/örneklem grubu, kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Evren/Örneklem

Araştırmanın örneklem grubunu 15.04.2019-15.06.2019 tarihleri arasında SCÜ kampüsünde bulunan 151 kadın, 133 erkek olmak üzere toplamda 284 kişi (personel, öğrenci, ziyaretçi, misafir, hasta ve hasta yakınları) oluşturmaktadır. Örneklem grubu seçiminde genel tarama modeli ve kolay örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Katılımcılara öncelikle konuyla ilgili bilgi verilmiş ve gönüllü katılım ilkesine dikkat edilerek veriler toplanmıştır. Tablo 1’de örneklem grubunun demografik bilgilerine ilişkin betimsel istatistiklere yer verilmiştir.

Tablo 1. Örneklem İlişkin Demografik Bilgiler

Değişkenler		(f)	(%)
Cinsiyet	Kadın	151	53.2
	Erkek	133	46.8
Yaş	16-25	156	54.9
	26-35	66	23.2
	36-45	28	9.9
	46-55	18	6.3
	56 ve üzeri	16	5.6
Eğitim durumu	İlkokul	22	7.7
	Ortaokul	22	7.7
	Lise	78	27.5
	Üniversite	162	57.0
Çalışma durumu	Evet	126	44.4
	Hayır	158	55.6
Ekonomik durum	Düşük	30	10.6
	Orta	148	52.1
	İyi	80	28.2
	Çok iyi	26	9.2
İkamet yeri	Köy	18	6.3

	İlçe	18	6.3
	Şehir	248	87.3

Tablo 1'deki bilgiler incelendiğinde kadın katılımcıların sayısının çok az da olsa erkek katılımcılardan fazla olduğu görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunu 16-25 yaş aralığındaki genç nüfusun oluşturduğu; yine büyük çoğunluğunun eğitim durumunun üniversite olduğu, %44'lük kısmının herhangi bir işte çalıştığı, ağırlıklı olarak ekonomik durumun orta seviyelerde olduğu ve çoğunluğun şehir merkezinde ikamet ettiği sonuçları elde edilmiştir.

Katılımcıların organ bağıışı ile ilgili bilgi düzeyleri ve bu bilgiye ulaşma şekilleri, organ bağıışı hakkındaki düşüncelerine ilişkin bulgulara Tablo 2'de yer verilmektedir.

Tablo 2. Örneklemin Organ Bağıışına İlişkin Bilgi ve Düşünceleri

Değişkenler		(f)	(%)
Organ nakli ile ilgili bilginiz var mı?	Evet	186	65.5
	Hayır	98	34.5
Önceki soruya cevabınız evetse bu bilgiyi nereden aldınız?	Sağlık çalışanı	48	16.9
	Televizyon	78	27.5
	Gazete	14	4.9
	Aile, çevre	22	7.7
	Diğer	64	22.5
Organ bağıışı kartınız var mı?	Evet	8	2.8
	Hayır	276	97.2
Çevrenizde organ yetmezliği olan tanıdığınız var mı?	Evet	62	21.8
	Hayır	222	78.2
Önceki soruya cevabınız evetse yakınlık derecesi nedir?	Anne	-	-
	Baba	4	2.1
	Kardeş	-	-
	Çocuk	4	1.4
	Eş	-	-
	Arkadaş	32	11.3
	Diğer	34	12.0
Beyin ölümü gerçekleşen bir yakınınızın organlarını bağıışlamak ister misiniz?	Evet	156	54.9
	Hayır	128	45.1
Yaşarken veya öldükten sonra organ bağıışında bulunmayı dinen uygun görüyor musunuz?	Evet	154	54.2
	Hayır	46	16.2
	Kararsızım	84	29.6
Öldükten sonrası için organlarınızı bağıışlamayı düşünüyor musunuz?	Evet	144	50.7
	Hayır	60	21.1
	Kararsızım	80	28.2
Cevabınız hayırsa nedeni nedir?	Kendimi hazır hissetmiyorum	8	2.8
	Bu konuyu hiç düşünmedim	14	4.9
	Belirli bir nedeni yok	14	4.9
	Sağlık şartlarım uygun değil	4	1.4
	Beden bütünlüğümün bozulmasını istemiyorum	12	4.2
	Dini açıdan uygun bulmuyorum	20	7.0
	Nereye başvuracağımı bilmiyorum	2	0.7
	Organ bağıışı hakkında yeterli bilgiye sahip değilim	6	2.1
	Kalbim çalışırken organlarımın alınmasını istemiyorum	-	1.4
	Sağlık çalışanlarına güvenmiyorum	-	-
	Organlarımın ticari amaçla kullanılacağını düşünüyorum	-	-
	Ailem onaylamıyor	-	-
	Organ bağıışına karşıyım	4	1.4
	Diğer	-	-

Tablo 2’de SCÜ katılımcılarının organ bağıışı ile ilgili bilgi düzeyleri ve bu bilgiye ulaşma şekilleri, organ bağıışı hakkındaki düşüncelerine ilişkin elde edilen veriler analiz edildiğinde; yaklaşık 2/3’ünün organ bağıışı hakkında bilgi sahibi olduğu, bilgi sahibi olanların yaklaşık yarısının bu bilginin kaynağını televizyon olduğunu belirttiği görülmüştür. Katılımcıların çok az bir kısmının organ bağıışı kartına sahip olduğu, 1/3’ünün çevresinde organ yetmezliği olan bir tanıdığı var olduğu ve bu kişilerin yarıya yakınının katılımcıların arkadaşı olduğu, yarıya yakınının da yakınlık seçeneğinin diğer kategorisinde yer aldığı, %55’lik kısmının beyin ölümü gerçekleşen bir yakınının organlarını bağışlamak isteyebileceği, yaklaşık yarıdan fazlasının yaşarken veya öldükten sonra organ naklini dinen uygun bulurken, %30’a yakın kısmının bu konuda kararsız olduğu, yarısının öldükten sonra organlarını bağışlamayı düşündüğü, %21’lik kısmının öldükten sonra organlarını bağışlamayı düşünmediği ve bu katılımcıların da %7’lik kısmının organ naklini düşünmeme nedenlerinin; dini açıdan uygun olmadığını düşündükleri sonuçları elde edilmiştir. Özellikle organ bağıışını düşünmeyen katılımcıların dini gerekçe olarak göstermeleri bu konuda yapılan bilgilendirmenin yetersiz olduğunu göstermektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmaya ilişkin verilerin toplanmasında “Kişisel Bilgi Formu” ve “Organ Bağıışı Tutum Ölçeği” kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi kampüsü bireylerinin organ bağıışı bilgi, tutum ve farkındalık düzeylerini belirlemek adına ilgili literatür taranmış, Özkan ve Yılmaz (2009) ile Özer, Sarıtaş ve Karaman Özlü (2010) tarafından hazırlanan “Tanıtıcı Bilgiler Formu” gözden geçirilerek bu çalışmada kullanılan “Kişisel Bilgi Formu” hazırlanmıştır. Bu formda, katılımcıların yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, mesleği gibi tanımlayıcı özelliklerinin yanı sıra organ bağıışına yönelik bilgi ve düşüncelerini belirlemek amacıyla hazırlanan 17 soru yer almaktadır.

Organ Bağıışı Tutum Ölçeği

Organ bağıışına yönelik yapılan literatür incelemesi sonucunda ise Parisi ve Katz (1986) tarafından geliştirilen, Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Yazıcı Sayın (2016) tarafından yapılan “Organ Bağıışı Tutum Ölçeği”nin (Organ Donation Attitude Scale - ODAS) kullanılmasına karar verilmiştir. Ölçeğin güvenilirliği .88, bu çalışmada .75 olarak tespit edilmiştir. Ölçek altılı likert tipinde hazırlanmış olup 40 sorudan oluşmaktadır. Ölçek maddeleri “*Tamamen katılıyorum=6*”, “*Biraz katılıyorum=5*”, “*Çok az katılıyorum=4*”, “*Kısmen katılmıyorum=3*”, “*Çoğunlukla katılmıyorum=2*” ve “*Hiç katılmıyorum=1*” olarak hazırlanmıştır. Anket maddelerinden alınabilecek en düşük puan 40; en yüksek puan 240’tır. Katılımcıların puanlarının yükseldikçe organ bağıışı bilgi ve tutum düzeylerinin de yükseldiği kabul edilebilir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmada kullanılan veriler 15.04.2019-15.06.2019 tarihleri arasında Sivas Cumhuriyet Üniversitesi kampüsünde bulunan 151 kadın, 133 erkek olmak üzere toplam 284 kişiye Organ Bağıışı hakkındaki ölçeğin uygulanmasıyla elde edilmiştir. Bu kişilere araştırmaya katılıp katılmama konusundaki kararların tamamen kendilerine ait olduğu belirtilmiş, ölçek formuna isimlerinin yazılmayacağı, bu çalışmadan toplanılacak verilerin sadece araştırma kapsamında kullanılacağı belirtilmiştir. Uygulandıktan sonra ölçekler kontrol edilmiş ve tüm ölçeklerin usulünce doldurulduğu belirlenmiştir. Katılımcıların demografik bilgilerini içeren “Kişisel Bilgi Formu” nun yer aldığı ilk bölümün analizinde frekans ve yüzde analiz teknikleri uygulanmıştır. Katılımcıların organ bağıışı hakkındaki bilgi, tutum ve düşünceleri içeren Organ Bağıışı Tutum Ölçeği olan ikinci bölümün analizinde aritmetik ortalama, yüzde, normallik değerleri karşılandığı için Bağımsız Gruplar T-testi, ANOVA ve TUKEY analiz teknikleri kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde; katılımcıların organ bağışına yönelik tutum puan ortalamalarının farklı değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik bulgular yer almaktadır. Katılımcıların ölçeğinden toplam puan ortalamaları ve standart sapma puanlarına ilişkin elde verilere Tablo 3'te yer verilmektedir.

Tablo 3. Ölçeğe İlişkin Betimsel İstatistikler

Ölçekler	N	En düşük puan	En yüksek puan	\bar{x}	ss
Organ Bağışı	284	42	189	121.80	26.19

Tablo 3'teki bulgulara göre katılımcıların organ bağışına yönelik tutum ölçeğine ilişkin puan ortalamaların en düşük 42 en yüksek 189 olduğu ve organ bağışına ilişkin ortalamaların ise orta düzeyde (50.75) olduğu saptanmıştır.

Katılımcıların organ bağışına yönelik tutumlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin tespit edilmesi amacıyla uygulanan bağımsız gruplar t testi sonuçları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Katılımcıların Cinsiyet Değişkenine Göre Organ Bağışına Yönelik Tutumları Bağımsız Gruplar T-Testi Bulguları

Cinsiyet	N	\bar{x}	ss	t	p
Kadın	151	119.43	25.09	-1.62	.106
Erkek	133	124.50	27.23		

Tablo 4'e bakıldığında katılımcıların organ bağışına yönelik tutum puan ortalamalarının cinsiyet değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermediği $p > .05$ tespit edilmiştir. Ancak kadın katılımcıların puan ortalamalarının erkek katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Katılımcıların organ bağışına yönelik tutumlarının yaş değişkenine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin tespit edilmesi amacıyla uygulanan tek yönlü ANOVA testi Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre Organ Bağışına Yönelik Tutumları Anketi ANOVA Testi Bulguları

Yaş	N	\bar{x}	ss	F	p	Anlamlı Fark
16-25	156	116.21	27.15	6.94	.000*	16-25 ile 36-45, 46-55 arasında
26-35	66	122.12	22.28			
36-45	28	133.36	23.26			
46-55	18	141.67	20.41			
56 ve üzeri	16	132.50	23.57			

$p < .05^*$

Tablo 5 incelendiğinde katılımcıların organ bağışına yönelik tutum ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı farklılık $p < .05$ gösterdiği saptanmıştır. Anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunun tespiti amacıyla yapılan TUKEY analizine göre "16-25 ile 36-45, 46-55" yaş grupları arasında 16-25 yaş grubu aleyhine; "26-35 ile 46-55" yaş grupları arasında 26-35 yaş grubu aleyhine olmak üzere anlamlı farklılığın olduğu belirlenmiştir. En yüksek puan ortalamasına 46-55 yaş grubunun en düşük puan ortalamasına ise 16-25 yaş grubunun sahip olduğu görülmektedir. Yaş grubu daha yüksek olan gruplarda ölçekten alınan puan ortalamasının genç olanlara nispeten daha yüksek olmasında yaşam deneyimlerinin, yaşanan sağlık sorunlarının ve bilgi düzeylerinin yüksek olmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların organ bağışına yönelik tutumlarının eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin tespit edilmesi amacıyla uygulanan tek yönlü ANOVA testi Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6. Katılımcıların Eğitim Durumu Değişkenine Göre Organ Bağışına Yönelik Tutumları Anketi ANOVA Testi Bulguları

Eğitim Durumu	N	\bar{x}	ss	F	p	Anlamli Fark
İlkokul	22	125.55	16.10	2.09	.102	Yok
Ortaokul	22	127.64	35.45			
Lise	78	126.03	28.41			
Üniversite	162	118.47	24.40			

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların eğitim durumlarının organ bağışına yönelik tutumlarında anlamlı farklılık $p > .05$ oluşturmadığı belirlenmiştir. Puan ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamaya ortaokul mezunu katılımcıların en düşük ortalamaya ise üniversite mezunu katılımcıların sahip olduğu görülmektedir. Bu bulgular eğitimin bireylerin organ bağışına yönelik farkındalıklarını ve tutumlarını olumlu etkileyeceği görüşüyle uyusmamaktadır.

Katılımcıların organ bağışına yönelik tutumlarının çalışma durumu değişkenine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin tespit edilmesi amacıyla uygulanan bağımsız gruplar t testi sonuçları Tablo 7’de yer almaktadır.

Tablo 7. Katılımcıların Çalışma Durumu Değişkenine Göre Organ Bağışına Yönelik Tutumları Bağımsız Gruplar T-Testi Bulguları

Çalışma Durumu	N	\bar{x}	ss	t	p
Evet	126	125.13	28.97	1.875	.062
Hayır	158	119.15	23.50		

Tablo 7’deki bulgulara göre katılımcıların çalışma durumu değişkeni açısından organ bağışına yönelik tutum puan ortalamalarının anlamlı farklılık $p > .05$ göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışan katılımcıların puan ortalamalarının çalışmayanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda çalışma hayatında aktif olarak yer alan katılımcıların sosyal hayata yönelik donanımlarının ve farkındalık düzeylerinin daha üst düzeyde olmasının etkili olduğu kabul edilebilir.

Katılımcıların organ bağışına yönelik tutumlarının ekonomik durum değişkenine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin tespit edilmesi amacıyla uygulanan bağımsız gruplar t testi sonuçları Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8. Katılımcıların Ekonomik Durum Değişkenine Göre Organ Bağışına Yönelik Tutumları Anketi ANOVA Testi Bulguları

Ekonomik Durum	N	\bar{x}	ss	F	p	Anlamli Fark
Düşük	30	134.87	30.34	3.58	.014	Düşük ile Orta arasında*
Orta	148	118.28	23.89			
İyi	80	123.43	26.40			
Çok iyi	26	121.77	29.14			

$p < .05^*$

Katılımcılardan elde edilen bulgular analiz edildiğinde; ekonomik durum değişkeni açısından anlamlı farklılık $p < .05$ olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılığın ise “Düşük ile Orta” grupları arasında düşük lehine olduğu belirlenmiştir. En yüksek puan ortalamasına ekonomik durumu düşük olan grubun en yüksek puan ortalamasına ise ekonomik durumu orta olan grubun sahip olduğu görülmektedir.

Katılımcıların organ bağışına yönelik tutumlarının ekonomik durum değişkenine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğinin tespit edilmesi amacıyla uygulanan bağımsız gruplar t testi sonuçları Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9. Katılımcıların İkamet Yeri Değişkenine Göre Organ Bağışına Yönelik Tutumları Anketi ANOVA Testi Bulguları

İkamet Yeri	N	\bar{x}	ss	F	p	Anlamli Fark
Köy	18	118.11	36.04	2.07	.128	Yok
İlçe	18	133.56	26.07			
Şehir	248	121.22	25.26			

Tablo 9’da yer alan bulgular analiz edildiğinde; ikamet yeri değişkeni açısından anlamlı farklılık $p>.05$ olmadığı tespit edilmiştir. En düşük puan ortalamasına ikamet yeri köy olan grubun en yüksek puan ortalamasına ise ikamet yeri ilçe olan grubun sahip olduğu görülmektedir.

4. TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde elde edilen bulguların sonuçlarına ve alanda yapılan diğer çalışmalarla tartışmasına, çalışma kapsamına uygun olarak önerilere yer verilmiştir. Literatürde organ bağıışı bilgi ve farkındalık düzeyleri hakkında yapılan çalışmalara rastlanılmış fakat SCÜ örneği üzerine yapılan çalışmalara rastlanamamıştır.

SCÜ kampüsündeki bireylerinin organ bağıışına yönelik tutum ölçeğine ilişkin puan ortalamaların en düşük 42 en yüksek 189 olduğu ve organ bağıışına ilişkin ortalamaların ise orta düzeyde olduğu saptanmıştır. Katılımcıların çoğunluğunun eğitim durumunun üniversite olduğu düşünüldüğünde organ bağıışına ilişkin beklenen düzeyin altında kaldığı belirtilebilir. Yazar ve Açıkgöz’ün (2016) Nevşehir il merkezinde yaşayan halkın organ bağıışı ve nakli konusundaki bilgi ve tutumlarını incelemek adına yaptıkları çalışmaları sonucunda Nevşehir halkının organ bağıışı hakkında yeterli bilgi düzeyine sahip olmadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Genel olarak bu konuda yapılan bilgilendirmenin yeterli olmadığı görüşü öne sürülmektedir. Dolayısıyla gerek kitle iletişim araçları gerekse eğitim ve sağlık kurumları aracılığıyla daha etkin bir şekilde organ bağıışına yönelik bilgi ve farkındalığın artırılmasına yönelik çalışmalar ve etkinlikler yapılmalıdır.

Katılımcıların organ bağıışına yönelik tutum puan ortalamalarının cinsiyet değişkeni açısından anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Ancak kadın katılımcıların puan ortalamalarının erkek katılımcılara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Kadınların fitraten hassasiyetlerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu düşünüldüğünde bu durum beklenen bir sonuçtur. Benzer şekilde Okka ve Demireli (2018) tarafından Konya ilinde halkın organ bağıışı konusuna bakış açılarının değerlendirilmesi hususunda yaptıkları çalışmalarında organ bağıışı hakkında bilgi sahibi olma açısından cinsiyetler arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Sonuç bu çalışma ile uyum göstermektedir. Güngörmüş ve Dayapoğlu (2014) tarafından organ bağıışı hakkında bireylerin bilgi, tutum ve davranışlarını incelemek adına yaptıkları çalışmada kadınların organ bağıışı konusunda daha istekli olduğu sonucu elde edilmiştir. Kadınların sosyal konularda erkeklere oranla daha hassas olmalarının bu konuda etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmaya dâhil edilen katılımcıların organ bağıışına yönelik tutum ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. En yüksek puan ortalamasına 46-55 yaş grubunun en düşük puan ortalamasına ise 16-25 yaş grubunun sahip olduğu görülmektedir. Yaş grubu daha yüksek olan gruplarda ölçekten alınan puan ortalamasının genç olanlara nispeten daha yüksek olmasında yaşam deneyimlerinin, yaşanan sağlık sorunlarının ve bilgi düzeylerinin yüksek olmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Aksine, Güngörmüş ve Dayapoğlu (2014) organ bağıışı hakkında bireylerin bilgi, tutum ve davranışlarını belirleme hususunda yaptıkları çalışmalarında organ bağıışı yapmak adına genç nüfusun (30 yaş ve altı) daha istekli olduğunu belirlemişlerdir.

Katılımcıların eğitim durumlarının organ bağıışına yönelik tutumlarında anlamlı farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir. Puan ortalamalarına bakıldığında en yüksek ortalamaya ortaokul mezunu katılımcıların en düşük ortalamaya ise üniversite mezunu katılımcıların sahip olduğu görülmektedir. Bu bulgular eğitimin bireylerin organ bağıışına yönelik farkındalıklarını ve tutumlarını olumlu etkileyeceği görüşüyle uyumsuzdur. Katılımcıların büyük çoğunluğunu gençlerin ve üniversite eğitim düzeyine sahip bireylerin oluşturduğu böyle bir çalışma adına beklenen bir sonuç değildir. Aksine Özkan ve Yılmaz’ın (2009) hasta yakınlarının organ bağıışı ile ilgili bilgi ve tutumlarını belirlemek adına yaptıkları araştırmalarında üniversite mezunu olan bireylerin organ bağıışına yönelik bilgi ve farkındalık durumlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Eğitim düzeyinin yüksek olmasının organ bağıışına yönelik farkındalığın gelişmesine katkıda

bulunmaması üzerinde düşünülmesi gereken bir sonuçtur. Eğitim kurumlarının işlevlerinden birinin de bireyin önem arz eden konularda farkındalığını ve hassasiyetini artırmak olduğu unutulmamalıdır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre katılımcıların çalışma durumu değişkeni açısından organ bağışına yönelik tutum puan ortalamalarının anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışan katılımcıların puan ortalamalarının çalışmayanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda çalışma hayatında aktif olarak yer alan katılımcıların sosyal hayata yönelik donanımlarının ve farkındalık düzeylerinin daha üst düzeyde olmasının etkili olduğu kabul edilebilir. Yazar ve Açıköz (2016) Nevşehir il merkezindeki halkın organ bağışı ve nakli konusundaki araştırmalarında ise meslek durumuna göre organ bağışı konusunda bilgi düzeylerinde anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Güngörmüş ve Dayapoğlu (2014) organ bağışı hakkında bireylerin bilgi, tutum ve davranışlarını incelemek adına yaptıkları çalışmalarında ise çalışan kesimde bulunan insanların organ bağışı yapma konusunda daha istekli olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Katılımcılardan elde edilen bulgular analiz edildiğinde; ekonomik durum değişkeni açısından anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. En yüksek puan ortalamasına ekonomik durumu düşük olan grubun en yüksek puan ortalamasına ise ekonomik durumu orta olan grubun sahip olduğu görülmektedir. Bu durumun insanların hayata bakış açıları, psikolojik durumları ve dini inanışlarına göre değişebileceği ve bu yönde bir araştırma yapılabileceği yönünde değerlendirilmiştir. Özdağ'ın (2001) organ nakli ve bağışına toplumun bakışı adlı çalışmasında sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan insanların organ bağışı ve nakli konusundaki bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Elde edilen sonuçların farklılık göstermesi aynı konuda daha fazla çalışma yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Elde edilen bulgular analiz edildiğinde; ikamet yeri değişkeni açısından anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir. En düşük puan ortalamasına ikamet yeri köy olan grubun en yüksek puan ortalamasına ise ikamet yeri ilçe olan grubun sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğunun şehir merkezinde yaşadığı düşünüldüğünde organ bağışı bilgi ve farkındalık düzeyinin yaşanılan yer açısından önemsiz olduğu sonucuna varılmıştır. Benzer şekilde Bostancıoğlu vd.(2017) tarafından yapılan çalışmada yükseköğretim öğrencilerinin organ bağışı konusundaki bilgi düzeylerinin ve tutumlarının araştırılması çalışmalarında yaşanılan yer ile organ bağışı bilgi ve tutumu arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumun organ bağışına ilişkin tutumu ve organ bağışını etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla üniversite kampüsünde yapılan çalışmada katılımcıların organ bağışı hakkındaki bilgi, tutum ve düşünceleri orta düzeyde bulunmuş ve televizyon kaynaklı bilgi sahibi oldukları sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda toplumu doğru yönlendirmek adına kitle iletişim araçlarının misyonunun daha fazla olduğu söylenebilir. Organ bağışının, bireylerin hayata devamının sağlanması adına ne derece önemli olduğu göz önüne alındığında, bu konuda bilgi sahibi olmanın ne kadar elzem olduğu kabul edilmektedir. Organ bağışı için sıra bekleyen hasta sayısı dikkate alındığında ülkemizde bu konuda doğru bilgiye ve bilgilendirilmeye olan ihtiyacının bir an önce karşılanması gerekmektedir.

Organ bağışı konusunda kararsız olduğunu ifade eden bireyler ilk plana alınarak, organ bağışı konusunda ülke genelinde özellikle eğitim kurumlarında, üniversitelerde, kıraathanelerde, halk eğitim merkezlerinde, Kur'an kurslarında periyodik olarak bilgilendirici seminerler düzenlenmelidir. Belediye – Üniversite- Sağlık Bakanlığı – Eğitim Kurumları işbirlikleri çerçevesinde şehirlerin stratejik noktalarında organ bağışı bilgilendirme stantları oluşturulmalı ve belirli tarihlerde halka bu konuda bilgilendirme yapılmalıdır. Organ bağışı konusunda insanların dini hassasiyetleri göz önüne alınarak toplum tarafından değer ve kabul görmüş kişilerin bu konuda öncülük ederek insanları organ bağışının gerekliliği konusunda yönlendirmeleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Balcı, E., & Şahingöz, M. (2014). Hemşirelerin organ bağışına bakışları. *Cumhuriyet Tıp Dergisi*, 36, 503-511.
- Bostancıoğlu, D., Varol Saraçoğlu, G., & Öztürk, M. (2017). Yüksekokul öğrencilerinin organ bağışı konusundaki bilgi düzeylerinin ve tutumlarının araştırılması. *Genel Tıp Dergisi*, 27(4), 140-151.
- Brink, J. G., & Cooper, D. K. (2005). Heart transplantation: The contributions of christiaan barnard and the university of cape town/groote schuur hospital. *World Journal of Surgery*, 29(8), 953-961.
- Can, F. (2017). Organ bağışında aile onayı üzerine bir gözden geçirme. *Nesne-Psikoloji Dergisi*, 5(9), 131-149.
- Canova D. Bona M, Ruminati R, Ermani M, Naccarato R, Burra P. (2006). Understanding of and transplantation: a survey among italian university students. *Clin Transplant*, 20: 307-12.
- Düzenli, Y. (2005). İslami kaynaklar açısından organ nakli. *Türkiye Klinikleri J Med Ethics*, 13, 125-130.
- Güler, S., Yava, A., Karakaş Doğan, S., & Perim Ketenciler, A. (2017). Bir üniversite öğrencilerinin organ bağışı hakkındaki bilgi ve düşünceleri. *Adıyaman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(1), 418-433.
- Güngörmüş, Z., & Dayapoğlu, N. (2014). Organ bağışı hakkında bireylerin bilgi, tutum ve davranışları. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 13(2).
- Kacaroglu Vicdan, A., Peker, S., & Üçer, B. (2011). Akşehir Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin organ bağışı ile ilgili tutumlarının belirlenmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 10(2), 175-180.
- Kaç, G., Amado, S., Kıkıcı, İ., Cilasin, S., Dağ, E., Leylek, İ., & Şahin Ö. (2009). Organ bağışına yönelik tutumların planlı davranış kuramı çerçevesinde incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(64).
- Koçak, A., Aktaş, E. Ö., Şenol, E., Kaya, A., & Bilgin, U. E. (2010). Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerinin organ nakli ve bağışı hakkındaki bilgi düzeyi. *Ege Tıp Dergisi*, 49(3), 153-160.
- Okka, B., & Demireli, O. (2008). Konya ilinde halkın organ bağışı konusuna bakış açılarının değerlendirilmesi. *Türkiye Klinikleri J Med Ethics*, 16(3), 148-158.
- Özdağ, N. (2001). Organ nakli ve bağışına toplumun bakışı, C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 5(2), 46-55.
- Özer, N., Sarıtaş, S., & Karaman Özlü, Z. (2010). Hemşirelik öğrencilerinin organ nakli ve bağışı konusundaki bilgi ve düşüncelerinin incelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 13(2), 1-11.
- Özkan, S., & Yılmaz, E. (2009). Hasta Yakınlarının organ bağışı ile ilgili bilgi ve tutumları. *Aile ve Toplum Dergisi*, 5(17), 18-29.
- Parisi, N., & Katz, I. (1986). Attitudes toward posthumous organ donation and commitment to donate. *Health Psychology*, 5(6), 565-580.
- T.C. Diyanet, İ. (1980). 396 Sayılı Karar. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu. <https://kurul.diyamet.gov.tr/KurulKarar/>, Erişim Tarihi: 27.09.2019
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2014). 6514 sayılı Sağlık Bakanlığı ve bağlı kuruluşlarının teşkilat ve görevleri hakkında kanun hükmünde kararname ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanun. 28886 Sayılı Resmi Gazete. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/01/20140118-1.htm>, Erişim Tarihi: 27.09.2019
- Telif, S., Gürkan, A., Kaçar, S., Varılsüha, C., Karaca, C., Onursal, K., & Ölmez, M. (2006). Organ bağışına etki eden faktörler. *Ulusal Cerrahi Dergisi*, 22(4), 133-136.

Yaşar, M., Oğur, R., Uçar, M., Göçgeldi, E., Yaren, H., Tekbaş, Ö., & Korkmaz, A. (2008). Bir Sağlık Meslek Yüksekokulu son sınıf öğrencilerinin organ bağıışı konusundaki tutumları ve tutumlarına etki eden faktörler. Genel Tıp Dergisi, 18(1), 33-37.

Yazar, M. A., & Açıkğöz, M. B. (2016). Nevşehir il merkezinde yaşayan halkın organ bağıışı ve nakli konusundaki bilgi ve tutumları. Turk J Anaesthesiol Reanim, 44(5), 250-257.

Yazıcı Sayın, Y. (2016). Turkish validity and reliability of organ donation attitude scale. Journal of Clinical Nursing, 25, 642-655.